

Громко Тетяна Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент
(Україна, м. Кропивницький)

УКРАЇНСЬКІ СТУДІЇ НАРОДНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ТЕРМІНІВ У КОНТЕКСТІ СЛОВ'ЯНСЬКИХ: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Проблема вивчення народних географічних термінів не є новою в мовознавчих колах. У сучасній славистиці їх кваліфікують по-різному: *географічні терміни, географічні назви, ландшафтні назви, географічні апелятиви, географічна номенклатура, географічна лексика*. Такий різнобій у визначеннях можливий тому, що, на думку фундатора студій «Славянская географическая терминология: Семасиологические этюды» М. Толстого, географічна термінологія «є одним із основних резервуарів для топоніміки, насамперед для мікротопоніміки, а часто на конкретній території в конкретних діалектах посідає проміжне місце між ономастичною в широкому розумінні цього слова і номінативною (загальною) сферами мови» [9, с. 17].

Народна географічна термінологія (далі і для *народний географічний термін* – НГТ) становить значний пласт територіально обмеженої лексики, що означає різні об'єкти ландшафту. Вона є частиною лексичної системи, однієї з термінологічних систем мови або діалекту, тому їй повною мірою властиві будь-якого роду ономастичні і семасіологічні процеси, що відбуваються у сфері конкретної, денотативної лексики. У межах окремо взятого народного говору географічні терміни, як правило, однозначні, позбавлені переносно-образних значень і емоційно-експресивної функції, водночас НГТ має свою специфіку, зумовлену тісним зв'язком, по-перше, з топонімічними утвореннями і, по-друге, з реаліями географічного середовища, що динамічно змінюються. Дослідження лексем на позначення географічних об'єктів має важливе значення не лише для мовознавчих студій, а й для природничих, історичних, етнологічних тощо.

Географічна термінологія зібрана на рівні національних словників і монографічно досліджена в польській (П. Ніцше, Я. Сташевський), чеській і словацькій (Р. Малько), болгарській (Е. Григорян), сербській і хорватській (Я. Шутц), білоруській (І. Яшкін),

російській (В. Мокієнко, Е. Мурзаєв [8]) мовах. Узагальнюючою працею такого типу в слов'янському мовознавстві стала монографія М. Толстого «Славянская географическая терминология: Семасиологические этюды» [9].

Проблема всебічного аналізу слов'янської географічної термінології в межах конкретних діалектних територій дедалі виразніше стає однією з найактуальніших, оскільки окреслена група лексики потребує ще ґрунтовних студій через недостатнє обстеження з цього погляду українського діалектного ареалу. Так, в українському мовознавстві питаннями географічної термінології займалися М. Сумцов, І. Верхратський, П. Тутковський, Й. Дзєндзелівський [4–6], П. Чучка [11] та ін. Цінні матеріали для дослідження географічної лексики подано в роботах українських ономастів І. Желєзняк, О. Карпенко, Ю. Карпенка, А. Корепанової та ін.

Апелятивну лексику на позначення географічних об'єктів представлено в регіональних словниках: С. Грабця «Географічні назви Гуцульщини» (1950), Я. Рудницького «Географічні назви Бойківщини» (1962), Є. Черепанової «Народная географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья» (1984) [10], О. Данилюк «Словник народних географічних термінів Волині» (1997, 2013) [3], Т. Громко, В. Лучика, Т. Поляруш «Словник народних географічних термінів Кіровоградщини» (1999) [2] та окремій монографічній розвідці [1]; лексикографічні матеріали окремих дослідників зафіксовані лише як додатки до дисертаційних робіт І. Потапчук «Народна географічна термінологія в західноподільських говірках» (2012) та С. Шийки «Народна географічна термінологія Ровенщини» (2013) або фактичний матеріал до статті Т. Марусенко (всі області України, 1968) [7], Н. Сокіл (НГТ Гуцульщини й Бойківщини), О. Слободян (НГТ Луганщини).

Актуальними на сьогодні є два сучасних словники НГТ, укладені О. Данилюк – «Словник народних географічних термінів Волині» [3] і Т. Громко, В. Лучиком, Т. Поляруш – «Словник народних географічних термінів Кіровоградщини» [2]. Їх можна кваліфікувати як початки до заповнення лакун НГТ на всеукраїнському континуумі. Важливою частиною його могли б прислужитися ономастичні розвідки з посиланням на мікрогідроніми, які мовознавцями інколи трактуються як тотожні до апелятивів.

На жаль, повного словника НГТ України досі не укладено. Сучасний збір такого типу матеріалу дає змогу зафіксувати специфічні діалектні

лексеми шляхом глибокого впровадження в мовну дійсність і максимально повного її опису. Усе це вимагає змін лексикографічних стратегій. Так, актуальними стають регіональні діалектні термінологічні словники. Не слід особливо переконувати в актуальності збирання та класифікації термінів й інших дотичних галузей народного господарства, наприклад геології.

Масмо оптимізм вважати, що за нових суспільно-економічних умов поліпшенню ситуації щодо ряду загальнонаціональних видань значною мірою сприятиме створення «Словника народних географічних термінів України».

1. *Громко Т. В.* Семантичні особливості народної географічної термінології Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини) / Т. В. Громко. – Кіровоград, 2000. – 175 с.
2. *Громко Т. В.* Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т. В. Громко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш. – Київ–Кіровоград, 1999. – 224 с.
3. *Данилюк О. К.* Словник народних географічних термінів Волині / О. К. Данилюк. – 2-е вид., доповн. і виправ. – Луцьк : Вежа-Друк, 2013. – 148 с.
4. *Дзєндзелівський Й. О.* Українські назви для «острова на річці» (Із спостережень над українськими народними назвами гідрорельєфу) / Й. О. Дзєндзелівський // *Studia Slavica*. – 1966. – Т. XII, 1–4. – С. 103–113.
5. *Дзєндзелівський Й. О.* Українські назви для виру / Й. О. Дзєндзелівський // *Onomastica*. – 1978. – Roc. XXIII. – С. 133–162.
6. *Дзєндзелівський Й. О.* Українські народні назви гідрорельєфу. Відгалуження річки, рукава річки, затоки / Й. О. Дзєндзелівський // Дослідження лексики і фразеології говорів українських Карпат. – Ужгород, 1982. – С. 3–53.
7. *Марусенко Т. А.* Материали к словарю украинских географических апеллятивов (названия рельефов) / Т. А. Марусенко // *Полесье (Лингвистика. Археология. Топонимика)*. – Москва : Наука, 1968. – С. 206–255.
8. *Мурзаев Э. М.* Словарь народных географических терминов / Э. М. Мурзаев. – Москва : Мысль, 1984. – 656 с.
9. *Толстой Н. И.* Славянская географическая терминология: Семасиологические этюды / Н. И. Толстой. – Москва, 1969. – 260 с.
10. *Черепанова Е. А.* Народная географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья : Словарь / Е. А. Черепанова. – Сумы, 1984. – 274 с.
11. *Чучка П. П.* История становления украинской географической номенклатуры : автореф. дис. ... канд. филол. наук / П. П. Чучка. – Киев, 1980. – 17 с.